

KAZIMIERZ BROWICZ, JERZY ZIELIŃSKI

Nowe formy jałowca halnego z Pilska

Jałowiec pospolity (*Juniperus communis* L.) należy do gatunków bardzo zmiennych i to zarówno pod względem formy wzrostu, jak i morfologii igieł (długość, szerokość, sposób ustawienia). Opisano cały szereg jego odmian i form, znalezionych bądź to w warunkach naturalnych, bądź w uprawie; Krüssmann (1972) wylicza ich aż 41. Krytyczną ocenę zmienności tego jałowca przeprowadził Franco (1962), który nie zajmując się taksonami niższego rzędu wyróżnił cztery zasadnicze podgatunki. Są to: 1) subsp. *communis*, 2) subsp. *hemisphaerica* (J. et C. Presl.) Nym., 3) subsp. *nana* Syme i 4) subsp. *depressa* (Pursh.) Franco. Ostatni podgatunek występuje tylko w Północnej Ameryce (Kanada, Stany Zjednoczone), podczas gdy trzy pierwsze znane są w Europie (w Polsce tylko dwa — subsp. *communis* i subs. *nana*).

J. communis subsp. *nana* wymieniany jest bardzo często jako niezależny gatunek — *J. nana* Willd, jałowiec halny. Występuje u nas przede wszystkim wysoko w górach, ponad górną granicą lasu (Browicz, Gostyńska-Jakuszevska, Kaczmarek, 1971). W 1972 r., a następnie w 1973 r. odwiedziliśmy jedno z jego stanowisk położone w Beskidzie Żywieckim, na północnych zboczach Pilska. Jest to stanowisko wyraźnie odizolowane od innych — najbliższe stanowiska znajdują się dopiero na Babiej Górze i na Policy, a w Słowacji na Małej Fatrze i w Tatrach (Jasičová, 1966, mapa 40).

Jałowiec halny rośnie pod Pilskiem bardzo obficie, powyżej Hali Miziowej, a więc na wysokości około 1350 - 1400 m n.p.m., po obydwu stronach ścieżki turystycznej prowadzącej na szczyt góry, na otwartym, dosyć stromym stoku. Na pobrzeżu kosodrzewiny i skarłałych świerków tworzy miejscami całe zarośla. Po raz pierwszy podany był stąd przez Krupę w 1879 r., a następnie przez Zapalowicza (1880). Niezależnie od wyjątkowo obfitego występowania jałowiec halny charakteryzuje się tutaj osobliwym pokrojem. Nie rośnie w typowej dla tego podgatunku formie, a więc jako niski (do 50 cm), zwarty i rozpostarty krzew, lecz w formie wyprostowanej, osiągając niejednokrotnie ponad 100 - 120 cm wysokości (ryc. 1).

Biorąc pod uwagę taką formę wzrostu można by przypuszczać, że mamy tu do czynienia z formą pośrednią między subsp. *communis* i subsp.

Fot. K. Jakusz

Ryc. 1. Zarośla jałowca halnego (*Juniperus communis* subsp. *nana* var. *recta*) na północnych zboczach Pilska

nana, która była nawet opisana jako oddzielny gatunek — *J. intermedia* Schur. względnie jako odmiana jałowca pospolitego — *J. communis* var. *intermedia* (Schur) Sanio. O takich formach wspomniał już u nas Zapłowiec (1906). Według Pawłowskiego (1956) mają być one pospolite w dolnym i w górnym reglu Tatr, a według Jasiewiczza (1965) spotyka się je również w Bieszczadach Zachodnich. Ich punktową mapę rozmieszczenia w Słowacji ogłosiła Jasičová (l. c., mapa 39). Franco tak o nich pisze (l. c.) przy charakterystyce zmienności subsp. *communis*: „In its limits, either northern or altitudinal, this subspecies is represented by phenotypically prostrate forms, which are, however, well recognizable by their straight spreading or erect-spreading linear long-acuminate leaves with distinct stomatal rows above; these prostrate forms are frequently mistaken for ssp. *nana* Syme”.

Okazy jałowca halnego z Pilska nie mogą być zaliczone do takich form przejściowych. Wszystkie one odznaczają się bowiem charakterystycznym dla subsp. *nana* ustawieniem igieł oraz ich silnym zagęszczeniem na gałązkach. Igły nie są proste i odstające, lecz łukowato wygięte na grzbiecie dzięki czemu gałązki w dotyku nie są kłujące. Tak więc od typowego subsp. *nana* okazy te różnią się wyłącznie wyprostowaną formą wzrostu. Wszystko więc wskazuje, że mamy tu do czynienia z nową, bardzo cha-

Fot. K. Jakusz

Ryc. 2. Gałązki jałowca halnego (*Juniperus communis* subsp. *nana*) z Pilska: po lewej stronie *var. recta*, po prawej *f. crispa*

rakterystyczną odmianą jałowca halnego, która przedstawia dużą wartość dekoracyjną.

Pośród osobników tej odmiany znaleziono kilka o bardzo specyficznym układzie igieł, które nie tylko, że są łukowato wygięte, ale również pofalowane i skręcone wokół osi gałązek. Nadaje to im bardzo oryginalny wygląd. Ponieważ krzewy tego typu (również o wzroście wyprostowanym) występowały w rozproszeniu wśród krzewów odmiany poprzedniej, została nadana im ranga formy (ryc. 2). A oto ich opisy:

J. communis L. subsp. *nana* Syme
var. recta Browicz et Zieliński, *var. nova*

Frutex erectus, usuque ad 100 - 150 cm alta. Folia ut in typo (subsp. *nana*)

f. *crispa* Browicz et Zieliński, f. nova

Folia divaricata et crispa.

Typus: Polonia, Montes Beskidy Żywieckie, Pilsko, około 1350 - 1400 m, 9.6. 1972, K. Browicz et J. Zieliński (Herbar. Kórnik).

Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie
Kórnik k. Poznania

LITERATURA

1. Browicz K., Gostyńska-Jakuszczyńska M., Kaczmarek Cz. — 1971. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce, 10. Poznań.
2. Franco J. do A. — 1962. Taxonomy of the common Juniper, Boletim da Sociedade Broteriana 36 - 101 - 120.
3. Jasičová M. — 1966. *Juniperus* L. w Flóra Slovenska 2 : 299 - 306, Bratislava.
4. Jasiewicz A. — 1965. Rośliny naczyniowe Bieszczadów Zachodnich, Monographiae Botanicae 20.
5. Krupa J. — 1879. Stosunki florystyczne dorzecza Soły, Spraw. Kom. Fizjogr. 13 : 146 - 182.
6. Krüssmann G. — 1972. Handbuch der Nadelgehölze, Berlin-Hamburg.
7. Pawłowski B. — 1956. Flora Tatr 1, Warszawa.
8. Zapałowicz H. — 1880. Dodatek do flory Pilska, Policy i Makowskiej Góry, Spraw. Kom. Fizjogr. 14 : 237 - 251.
9. Zapałowicz H. — 1906. Krytyczny przegląd roślinności Galicyi 1, Kraków.

KAZIMIERZ BROWICZ, JERZY ZIELIŃSKI

New forms of Juniperus communis L. subsp. *nana* Syme from Pilsko

S u m m a r y

The authors have found in 1972 on the northern slopes of Pilsko in the Żywiec Beskid Mts. at an elevation of 1350 - 1400 m whole thickets of *Juniperus communis* L. subsp. *nana* Syme, which are characterized by a habit different from the typical for the subspecies. They are not low prostrate individuals, but stand erect attaining as much as 1.5 m in height. They cannot be identified with *J. intermedia* Schur, which is believed to be an intermediate form between subsp. *communis* and subsp. *nana*, since needles of all individuals are characteristically arched and very densely located on the branches, which as a result are not prickly to the touch. On this basis the authors have described the mountain juniper from Pilsko as a new variety — var. *recta*. Among the individuals of this variety the authors have found some which have wavy needles curving round the axis of the branch. This form was named f. *crispa*.

КАЗИМЕЖ БРОВИЧ, ЕЖИ ЗЕЛИНСКИ

Новые формы сибирского можжевельника с горы Пильско

Резюме

В 1972 году авторы отыскивали на северных склонах горы Пильско в Бескиде Живецком, на высоте примерно 1350-1400 м над ур. м., целые заросли кустарников *Juniperus communis* L. subsp. *nana* Syme, которые характеризуются отличающейся от типичной для этого подвида формой роста. Это — выпрямленные достигающие до 1.5 м высоты а не низкие, раскинутые экземпляры. Нельзя их отождествлять с так называем. *J. intermedia* Schur, который считается промежуточной формой между subsp. *communis* и subsp. *nana*, так как иглы всех экземпляров здесь в характерный способ изогнуты дугообразно и очень густо расположены на ветках, которые благодаря этому не колют при прикосновении. На этом основании авторы определили сибирский можжевельник с горы Пильско новой разновидностью — var. *recta*. Среди особей этой разновидности они отыскивали несколько, иглы которых имеют волнистую форму и сворачиваются вокруг оси веток. Эту форму они назвали f. *crispa*.

Kwiaty kielichowca (*Calycanthus floridus* L.)

Fot. K. Jakusz